ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМ ИННОВАЦИОН КЛАСТЕРИ ЯНГИ УСТУВОР ЙЎНАЛИШ СИФАТИДА

Шахло Исамиддиновна Ботирова
Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти
“Ўзбек тили ва адабиёти” кафедраси доценти

АННОТАЦИЯ

Кадрлар тайёрлаш бўйича давлат сиёсатини амалга оширишда ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ўзига хослиги ва талаб ҳамда эҳтиёжларининг тўлиқ ҳисобга олинмаслиги, таълим тизимида кадрлар тақсимотининг тўғри йўлга қўйилмаслиги натижасида юзага келган айрим ҳудудлардаги педагог кадрлар тақчиллиги ва бу соҳадаги ишларда сифат кўрсаткичларининг пасайиши педагогик таълимни кластер ривожланиш моделига ўтказиш заруратини тақазо этмоқда. Мақолада педагогик таълим кластери тушунчасига таъриф берилган ва унинг зарурати, Ўзбекистон шароитида уни амалга ошириш механизмлари, тамойиллари ҳамда йўналишлари кўрсатиб берилган. Тошкент вилояти мисолида педагогик таълим кластерининг амалий аҳамияти илмий хулосаланган.

Калит сўзлар: кластер, кластер стратегияси, кластер шакллари, кластер тамойиллари, кластер субъектлари, педагогик таълим кластери, рақобатбардошлик.

INNOVATION CLUSTER OF PEDAGOGICAL EDUCATION AS A NEW PRIOR DIRECTION

Shakhlo Isamiddinovna Botirova
Associate Professor of the Department of Uzbek Language and Literature
Chirchik State Pedagogical Institute

ABSTRACT

The need to transfer pedagogical education to the cluster development model is due to the fact that the implementation of state policy on training does not fully take into account the socio-economic specifics and needs of the regions, the shortage of teachers in some regions and the decline in quality in this area. requires. The article defines the concept of pedagogical education cluster and its necessity, mechanisms, principles and directions of its implementation in the context of Uzbekistan. The

practical significance of the pedagogical education cluster on the example of Tashkent region has been scientifically summarized.

Keywords: cluster, cluster strategy, cluster forms, cluster principles, cluster subjects, pedagogical education cluster, competitiveness.

КИРИШ

Кейинги йилларда жамиятимизда юз бераётган туб ўзгаришлар барча соҳаларга нисбатан янгича инновацион ёндашувларни, мавжуд қарашлар, тушунчалар ва муносабатларни тараққиёт кўзгуси ва самарадорлик мезонлари билан қайтадан тафтиш қилишни тақазо этмоқда. Истиқлол йилларида таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида кўплаб ижобий ишлар амалга оширилганини таъкидлаган ҳолда, айтишимиз жоизки, мўлжални тўғри ола билмаслик, меҳнат бозори талабларини чуқур ўрганмаслик, ундаги талаб ва таклифнинг номувофиқлиги, одамларнинг ижтимоий аҳволи ва хоҳиш-истакларининг инбатга олинмаганлиги билан боғлиқ анчагина жиддий хато ва камчиликлар ҳам кузатилди. Натижада, “Таълим тўғрисида”ги қонун ва “Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури”да назарда тутилган талаблар тўлиқ ижросини топмади. Ўтган йиллар давомида биз барча соҳалар каби таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида ҳам ўзимизга хос ва мос йўлни топишга кўпроқ эътибор қаратдик. Аслида жамиятнинг ривожланиш қонуниятларида умумий жиҳатлар ва табиий қонуниятлар мавжуд бўлиб, бу борада кўп ҳолларда “Американи қайтадан кашф қилиш”дан кўра ривожланган мамлакатлардаги тайёр андозаларни олиш, улардан ижодий фойдаланиш яхшироқ натижа беради.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Дарҳақиқат, муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев сўнгги йилларда таълим соҳасини ислоҳ қилишга, кадрлар тайёрлаш сифатини тубдан такомиллаштиришга, хусусан, тизимга ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасини татбиқ этишга жиддий эътибор қарата бошлади. Бу борадаги ислоҳотлар 2017 йил 30 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”ги, 2017 йил 8 августдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги, 2017 йил 14 мартдаги “Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2017 йил 22 майдаги “Олий ўқув юртидан кейинги таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари

тўғрисида”ги Президент Қарорларида ўз аксини топган. Эътибор берадиган бўлсак, мазкур қарорларда узлуксиз таълим тизимининг деярли барча турлари қамраб олинганлигини кўришимиз мумкин. Қолаверса, “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси”да ҳам таълим соҳасини тубдан такомиллаштиришга эътибор қаратилган. Таълим тизимини ривожлантириш ва такомиллаштиришга қаратилган мазкур ҳужжатларнинг барчасида соҳага инновацияларни киритиш, хорижий тажрибаларни ўзлаштириш, ижодий ёндашувларни қўллаб-қувватлаш, таълим турлари ўртасидаги интеграция жараёнларини кучайтириш билан боғлиқ умумий жиҳатлар мавжуд.

НАТИЖАЛАР

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27 июлдаги ПҚ-3152 сонли Қарори билан Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти ташкил қилинган эди. Қарор билан институтга вилоятдаги мактабгача, мактаб ва мактабдан ташқари таълим муассасаларининг тарбиячилар, бошланғич синф ўқитувчилари, айниқса, аниқ фанлар ва чет тиллари бўйича ўқитувчиларга бўлган эҳтиёжларини қондириш, туманлар ва қишлоқ жойларидаги таълим муассасаларини юқори малакали педагог кадрлар билан таъминлаш ҳамда халқаро стандартлар даражасига мос олий маълумотли педагог кадрлар тайёрлаш вазифаси юклатилган. Мазкур вазифалардан келиб чиқиб бугунги кунда институт ўзининг асосий стратегик йўналишлари ва ривожланиш концепциясини ишлаб чиқди. Концепцияга кўра институтнинг ривожланиши қуйидаги тўртта босқичдан иборат қилиб белгиланди: **1. Ташкил топиш; 2. Тикланиш; 3. Юксалиш; 4. Жаҳон саҳнасига чиқиш.** Ҳар бир босқичда амалга оширилиши режалаштирилган устувор вазифалар белгилаб олинган. Айни пайтда биринчи босқич ишлари якунланиб, иккинчи босқичда режалаштирилган вазифаларни бажаришга киришилди.

МУҲОКАМА

Тошкент вилояти таълим тизимида мавжуд камчиликларни ўрганиш ва уларнинг таҳлили шуни кўрсатдики, пеадгогик таълим йўналишларини мувофиқлаштириш, истиқболни режалаштириш, таълим босқичлари ўртасидаги алоқа ва интегациянинг сустлиги, тарқоқлик ҳудудда педагог кадрларга бўлган эҳтиёжнинг қондирилмаслиги ва таълим сифатининг пасайишига сабаб бўлган. Шундан келиб чиққан ҳолда институт Тошкент вилоятида **педагогик таълим инновацион кластери**ни яратиш билан боғлиқ янги моделни ўзининг устувор

стратегик йўналиши сифатида белгилаб олди. Ушбу миметик метод иқтисодиётнинг ишлаб чиқариш тармоқларида самарали ҳисобланган кластер моделини таълим жараёнига татбиқ этишни назарда тутади. Дарҳақиқат, ишлаб чиқариш тармоқларида хомашёни етиштириш, хомашё, маҳсулот ва талаб кетма-кетлиги мавжуд бўлиб, ушбу кетма-кетлик педагогик таълим тизимида ҳам инсон капитали кўринишида мавжуд. Бу эса ишлаб чиқришда самарали бўлган кластер моделини таълим тизимига жорий этиш назарий жиҳатдан мумкин эканлигини кўрсатади.

Педагогик таълимнинг жамият барқарор ривожланишидаги юқори ижтимоий аҳамиятидан келиб чиққан ҳолда замонавий талаблар, тизимдаги муаммолар ва уларни ҳал қилишда фан ва таълим бўғинлари ўртасидаги тарқоқлик узлуксиз педагогик таълимни кластер ривожланиш моделига ўтказиш заруратини тақазо этмоқда.

Педагогик таълим инновацион кластери узлуксиз таълим тизимидаги барча таълим турлари, илмий тадқиқот институтлари ва марказлари, амалиёт базалари, илмий ва илмий-методик тузилмаларнинг бир бутунлиги бўлиб, уларнинг биргаликдаги тақсимланган фаолияти педагогик таълим тизимини сифат жиҳатидан янги даражага кўтариш имкониятини беради. Бинобарин, кластернинг асосий мақсади ўз таркибига кирувчи таълимий-илмий-инновацион салоҳиятни нафақат юқори фуқаролик ва касбий лаёқатлилик даражаси билан, балки рақобатбардошлиги, янгиликларни қабул қила олиш қобилияти, янги таълим дастур ва технологияларини лойиҳалаш ҳамда амалга ошира олиш қобилиятига эга замонавий таълим мутахассисларини тайёрлаш учун бирлаштиришдир.

Педагогик таълим ривожланишининг кластер модели таълим бериш, ўқув адабиётларини яратиш, педагог кадрлар илмий салоҳиятини ошириш, таълим ва тарбия узвийлиги билан боғлиқ умумий йўналишларда фаолият олиб боради. Айни пайтда бу умумий йўналишлар таълимни бошқариш ва ташкиллаштириш, таълим турлари ва йўналишлари, узвийлик ва интеграцияни таъминлаш, ўқитиш методлари ва воситалари каби йўналишларда хусусийлашади.

Қуйидагилар кластер моделининг **субъектлари** сифатида иштирок этади:

- талабалар, магистрантлар ва докторантлар педагогик амалиёт ўтайдиган, таълимий, илмий тадқиқотчилик, инновацион ва лойиҳалаштириш фаолиятини олиб борадиган ўқув ва тажриба экспериментал база вазифасини ўтайдиган мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, олий ва қўшимча таълим муассасалари;

- таълимнинг турли даражаларидаги янгиланишларга мувофиқ равишда катталарнинг қўшимча таълими тизими муассасалари, болалар ва ўсмирларнинг

мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус касб-ҳунар таълими педагогик кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш муассасалари;

- ҳамкорликдаги илмий тадқиқот фаолияти билан шуғулланаётган ва уни белгилайдиган илмий ва илмий-методик тузилмалар, марказлар, илмий тадқиқот институтлари;

- педагогик ҳамжамиятлар, ташаббускор жамоалар, жамоат бирлашмалари, давлат ва нодавлат ташкилотлари;

-хорижий олий таълим муассасалари ва илмий марказлар.

Кластер модели ҳар бири алоҳида фаолият олиб бораётган суъектларни умумий мақсад атрофида бирлаштиради ва айни пайтда, ҳар бир субъект умумий мақсаддан келиб чиққан ҳолда хусусий манфаатдорликда иш юритади. Кластер модели субъектлари бир-бирини қўллаб-қувватлайди ва назорат қилади, ҳар бири алоҳида кластернинг маънавий ва интеллектуал майдонини яратади, ижтимоий таъсири ҳамда аҳамиятини кенгайтиради.

Педагогик таълим инновацион кластери **алоқадорлик, узвийлик, изчиллик, ворисийлик, замонавийлик, йўналтирилганлик, манфаатдорлик** тамойилларига асосланади.

Педагогик таълим кластери фаолиятининг асосий **мақсади** қуйидагилардан иборат:

- педагогика соҳасида самарали ворисийликни таъминлаш ва энг яхши ўқувчиларни педагог касбига тарғиб қилиш;

- педагогларнинг касбий тайёргарлигини амалиётга таянган ҳолда ва манфаатдор субъектлар тескари алоқасини оператив таъминлаган ҳолда олиб бориш;

- бўлажак таълим мутахассисларини инновацион тажрибага эга бўлган амалиётлар базасида тайёрлаш муҳитини яратиш;

- ёш мутахассисларнинг касбий кўникмаларни эгаллаш даврини қисқартириш;

- пеадагогик таълимда янги авлод ўқув, ўқув-услубий, илмий адабиётлар, воситалар ва дидактик материаллар мажмуасини яратиш;

- педагогик таълим илмий, илмий-педагогик салоҳиятини ошириш;

- педагогик таълимни ривожлантиришнинг долзарб масалалари атрофида интеллектуал ресурсларни интеграциялаш;

- таълим, фан ва педагогик амалиётнинг турли шакл ва турларини излаб топиш ва таълимга татбиқ этиш;

- таълим ва тарбия узвийлигини таъминловчи механизмларни такомиллаштириш;

- педагог кадрларни тайёрлашда мактабгача, ўрта таълим ва ОТМ ҳамда бошқа талабгорлар билан ўзаро тезкор қайта боғланиш имкониятини яратиш;

- педагогик таълим бўғинлари ўртасидаги алоқадорлик, боғлиқлик ва ҳамкорлик заруриятини илмий асослаш.

Ушбу мақсадлардан келиб чиққан ҳолда педагогик таълим инновацион кластери қуйидаги **вазифаларни** бажаради:

- вилоятдаги таълим муассасалари учун замонавий билим ва малакага эга педагог кадрларни тайёрлаш;

- таълим сифатини оширишда инновацион педагогик технологиялардан самарали фойдаланиш;

- педагогика соҳасида илмий фаолиятни изчил йўлга қўйиш;

- таълимнинг асосий (дарслик) ва ёрдамчи (луғатлар, қомуслар, электрон манбалар ва б.) воситалари мазмун-моҳиятининг таълим босқичлари кесимидаги узвийлиги ва узлуксизлигини таъминлаш;

- вилоятдаги таълим муассасалари ўқитувчиларининг билим савиясидаги бўшлиқларни тўлдириш мақсадида вилоят ХТБ билан ҳамкорликда муддатли ўқув курслари ташкил қилиш;

- умумтаълим мактабларида фанларни ўқитиш билан боғлиқ муаммоларни бартараф қилиш мақсадида вилоят ХТБ билан ҳамкорликда илмий-амалий семинарлар ташкил қилиш;

- институтдаги профессор-ўқитувчиларнинг илмий салоҳиятини ошириш мақсадида илмий тадқиқот институтлари, илмий марказлар ва таянч олий таълим муассасалари билан илмий ҳамкорликни кучайтириш;

- умумтаълим мактабларида илмий тадқиқот олиб бориш лаёқатига эга ўқитувчиларни илмий-тадқиқот ишларига жалб қилиш;

- педагогика соҳасидаги илғор хорижий тажрибаларни ўзлаштириш мақсадида етакчи хорижий ОТМга стажировкаларни амалга ошириш.

ХУЛОСА

Айни пайтда, педагогик таълим инновацион кластери институтнинг асосий илмий тадқиқот йўналиши сифатида белгиланган бўлиб, ҳозирда ўттиздан ортиқ профессор-ўқитувчилар мазкур илмий тадқиқот йўналишида изланишлар олиб боришмоқда. Барча саъйи-ҳаракатларимиз муҳтарам Президентимиз қарорида белгиланган вазифалар ижросини тўлиқ таъминлаш, вилоятнинг педагог кадрларга бўлган эҳтиёжини сифатли қондириш, соҳага илғор хорижий тажрибаларни жалб қилган ҳолда замонавий рақобатбардош педагог кадрлар тайёрлашдан иборатдир. Бу билан институт жамоаси “Ҳаракатлар

стратегияси”да белгиланган устувор йўналиш ва вазифаларнинг ижросини таъминлаш ҳамда ҳаётга татбиқ этилишида ўзининг камтарона ҳиссасини қўшган бўлади.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз, Т.: “Ўзбекистон”, 2016. -56 б.
2. Khodjamkulov U.N. (2020). Necessity and conditions for forming a cluster of pedagogical education (on the example of the education system of Uzbekistan). European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8(4), 133-137.
3. Болоний Г.Б., Лыскова В.Ю. (1980). Кластерный подход и его использование в научно-педагогических исследованиях. Вестник ТГУ, 16(1), 200.
4. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors, Cambridge, 1980, 454 pages.
5. Шамова Т.И. (2006). Кластерный подход к развитию образовательных систем. Взаимодействия образовательных учреждений и институтов социума в обеспечении эффективности, доступности и качества образования региона: Материалы 10 Международного образовательного форума. Издательство БелГУ, 1(1), 24-29.
6. Botirova Sh.I. (2018). The Role of Artistic Literature In The Spiritual Development of Youth. Мировая наука, 5(14), 26-28.
7. Ботирова Ш.И. (2020). Инсон ва ҳаёт воқелигини метафорик уйғунлаштиришда бадиий психологизмнинг ўрни. Сўз санъати, 2(3), 19-23.
8. Ботирова Ш.И. (2020). Бадиий психологизм критерийлари ва замонавий ўзбек романчилиги. Tafakkur ziyosi, 2(2), 146-148.
9. Матчонов С. (2020). Адабиёт дарсларида таҳлил ва талқин уйғунлиги. Тил ва адабиёт таълими. 7(7), 8-11.
10. Матчонов С. (2020). Адабий таълим тизимини технологиялаштириш ва бадиий-эстетик тафаккур муаммолари. Низомий номидаги ТДПУ Илмий ахборотлар 2020 1(1), 49-53-бет.
11. Шерматова У.С. (2019). Чўлпон лирикасини ўрганиш технологияси. Tafakkur ziyosi, 2(2), 29-32.
12. Ботирова Ш.И. (2020). Роль художественного психологизма в метафорической гармонизации реальности человека и жизни. Преподавание языка и литературы, 10(10), 64-66.
13. Шерматова У.С. (2020). Kunduzsiz kechalar yog’dusi. Til va adabiyot ta’limi, 2020, 3(3), 23-25.

14. Шерматова У.С. (2020). Ватан тимсоли маънавий қадрият. Pedagogik mahorat. 6(6), 84-88.
15. Shermatova U. (2020). The light of nights without a day. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. 4(4), 112-117.
16. Шерматова У.С. (2020). НАУКА И МИР. Международный научный журнал, 4(80), Том 2, 57-62.
17. Sobitova T. (2020). Orzigul dostonidagi ma`naviy va lafziy san`atlar. Ilmiy axborotnoma SamDU, 8(4), 56-63.
18. Sobitova T. (2020). Yoshlar ma`naviyatini yuksaltirishda xalq og`zaki ijodining o`rni. Тил ва адабиёт таълими. 5(5), 26.
19. Umirova D. (2020). Authenticity and authentic materials: history and present. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. 8(10), 129-133.
20. Rasulov R. (2020). Word Valence and Syntactic Relationship. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(02), 295-300.
21. Rasulov R. (2020). Agency Valency of Voice Forms of the State Verbs (On the Material of the Uzbek Language). International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 7(7), 308-317.
22. Rasulov R. (2020). Kelajak – til sohiblariniki. Til va adabiyot ta'limi, 7(7), 63-64.
23. Ботирова Ш.И. (2020). Об обучении студентов филологии основам анализа и литературным терминам. Преподавание языка и литературы, 7(7), 82-83.
24. Botirova Sh.I. (2020). For Students of Philology Teaching Literary Conditions of Learning Basic Analysis. Science and Education, 1(5), 110-113.
25. Botirova Sh.I. (2020). Problematic Aspects Related To the Use of Educational Technologies And Interactive Methods In The Classroom. International Journal of Multidisciplinary Research, 6(8), 539-541.
26. Botirova Sh.I. (2020). The Relationship Between Symbolically Figurative Interpretation And Psychology. Asian Journal of Multidimensional Research, 9(9), 12-15.
27. Botirova Sh.I. (2018). Methodology And Technology of Social And Pedagogical Activity. Теория и практика современной науки, 1(31), 14-16.
28. Botirova Sh.I. (2018). The Role of Artistic Literature In The Spiritual Development of Youth. Мировая наука, 5(14), 26-28.
29. Botirova Sh.I. (2019). Poetics of artistic psychologism. Теория и практика современной науки, 2(44), 31-34.
30. Botirova Sh.I. (2018). Symbolic-figurative talk and psychological relations. «Экономика и социум». 12(55), 114-118.